

Szczecin, dn. 02.11.2022

dr hab. Elzbieta Perzycka-Borowska, prof. US

Uniwersytet Szczeciński
Wydział Nauk Społecznych
Instytut Pedagogiki
ul. Ogińskiego 16/17
71-415 Szczecin

elzbieta.perzycka@usz.edu.pl
<https://orcid.org/0000-0002-7829-3806>

RECENZJA

rozprawy doktorskiej **mgr Barbary Walas**

pt. *Rzeczywistość medialna dzieci przedszkolnych*

opracowanej pod promotorstwem dr hab. Euniki Baron-Polańczyk, prof. UZ

oraz promotorką pomocniczą dr Ewą Nowicką

Wprowadzenie

Dociekania naukowe nad kształceniem się kompetencji medialnych, zwłaszcza w odniesieniu do małych dzieci, zaliczyć można do szczególnie istotnych i ważnych. Nie można zapomnieć, że media mają ogromny wpływ na młode umysły – o wiele bardziej niż większość ludzi myśli. Dzieci w wieku przedszkolnym spędzają swój czas z rodzicami, rodziną lub w przedszkolu. To sprawia, że przedszkolaki podlegają tym samym mediom, co dorośli. Treści, które widzą, kształtują ich postawy i zachowania. Przy czym oglądanie telewizji nie ma tak dużego wpływu na rozwój nowych pomysłów, jak przejmowanie, czy nawet kopiowanie zachowań, które widzą na ekranie. Programy uczą przedszkolaków, jak podejmować decyzje, oferując wiele opcji i pozwalając im zdecydować, która z nich jest dla nich najlepsza. To przygotowuje grunt pod późniejsze postawy małych dzieci wobec mediów. To sprawia, że trudno jest cofnąć nastawienie ukształtowane w początkowym kontakcie dziecka z mediami.

Niezwykłym wzbogaceniem dla rodziców i nauczycieli w zakresie zrozumienia znaczenia mediów w życiu małych dzieci może być treść rozprawy autorstwa mgr Barbary Walas pt. *Rzeczywistość medialna dzieci przedszkolnych*. Już na wstępie pragnę zaznaczyć, że zaprezentowane w dysertacji wyniki badań uznaję także za cenny materiał empiryczny wzbogacający pedagogikę przedszkolną o wiedzę w obszarze edukacji medialnej małego dziecka.

Recenzowana dysertacja, to zaawansowane studium teoretyczno-empiryczne, którego celem było rozpoznanie rzeczywistości medialnej, w której funkcjonują dzieci w wieku przedszkolnym. Zapoznając się ze spisem treści zauważyć można typowy, odpowiadający empirycznym pracom naukowym porządek. Rozpoczyna się wstępem. W dalszej kolejności mamy sześć rozdziałów układających się problemowo w trzy części. Pierwsza, najobszerniejsza stanowi podstawy teoretyczne – cztery rozdziały. Część druga to rozdział poświęcony założeniom metodologicznym podjętych badań. Części trzeciej – obszernego rozdziału empirycznego poświęconego omówieniu rzeczywistości medialnej dziecka w wieku przedszkolnym. W końcowej części pracy znajduje się podsumowanie z wnioskami i rekomendacjami.

Właściwa część dysertacji jest obszerna i wraz z bibliografią (w tym: prace zwarte – 423 pozycje, netografia – 111 pozycji) obejmuje 298 stron. Aneks materiałów towarzyszących zawierający wzory narzędzi badawczych (Kwestionariusz wywiadu z dziećmi przedszkolnymi 6-latkami, Kwestionariusz wywiadu z nauczycielami edukacji przedszkolnej, Kwestionariusz ankiety z rodzicami dzieci przedszkolnych), przykładowy plan pracy miesięcznej grupy 5-6 latków, formularz zgody rodziców/opiekuna na udział dziecka w badaniu, a także tabele z danymi obliczeniowymi liczy 47 stron. Cała praca to 329 stron maszynopisu.

W kolejnych krokach recenzji odnoszę się do poszczególnych części dysertacji. Krytyczne uwagi, polemiki czy pytania do Doktorantki zawarłam w podsumowaniach każdej analizowanej części pracy.

Część teoretyczna

Teoretyczna część pracy obejmuje obszar problemowy, w którym, w kontekście społeczeństwa informacyjnego, sieciowego i medialnego wskazano na potrzebę uporządkowania wiedzy wobec podstawowych pojęć mających znaczenie w przygotowaniu pola badawczego, i są to: 1) rzeczywistość medialna w kontekście: społeczeństwa informacyjnego za T. Gobanem-Klasem, społeczeństwem sieci za M. Castellsem; 2) paradygmat konstruktywistyczny nauczania i uczenia się w warunkach społeczno-kulturowych za J. Piagetem, L. Wygotskim oraz J.S. Brunerem; 3) przestrzeń edukacji i zabawy z narzędziami medialnymi M. McLuhana, W. Okoń, dające warunki do wszechstronnego rozwoju dziecka; 4) kompetencje medialne, jako kluczowe kompetencje społeczeństwa informacyjnego w oparciu do Zalecenia Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 22 maja 2018 r., w sprawie

kompetencji kluczowych w procesie uczenia się przez całe życie z uwzględnieniem prac J. Juszczyka i innych.

Ta część pracy jest napisana w sposób przemyślany, gdyż Autorka przechodząc od ogółu do szczegółu w procesie analizy treści wypracowała teoretyczne kategorie niezbędne w konceptualizacji teoretycznego modelu dziecka zanurzonego w rzeczywistości medialnej. Autorka pracy dokonuje pogłębionej refleksji nad stanem przemian społecznych, kulturowych i rozwojowych przywołując opracowania nie tylko pedagogów. Szeroki kontekst interdyscyplinarny spina czwartym rozdziałem teoretycznym pokazując związek środowiska rodzinnego, środowiska przedszkolnego z kształtowaniem krytycznej postawy wobec zagrożeń medialnych jako wyzwań dla edukacji medialnej małego dziecka. Wychodząc od zarysowania pola funkcjonowania społecznego na gruncie przemian czasowo przestrzennych, przechodzi do ponowoczesnych kontekstów wychowania, aby na ich tle wyjaśnić rolę nauczyciela i rodziców w rozwoju kompetencji medialnych dziecka przedszkolnego. Na szczególne zauważenie zasługuje wskazanie przez Autorkę potrzeby implementacji rozstrzygnięć teoretycznych z innych dyscyplin naukowych na grunt pedagogiki, szczególnie na poziomie edukacji dziecka przedszkolnego w kontekście ważnych i wartościowych skutków przemian medialnych.

Podsumowując ocenę części teoretycznej rozprawy warto podkreślić, że jest ona rzeczową i logiczną całością, której zadanie – przedstawienie podbudowy teoretycznej przygotowanych i zrealizowanych badań – zostało w pełni zrealizowane. Na podkreślenie zasługuje umiejętność wyselekcjonowania wartościowych tytułów z bardzo bogatych zasobów tekstów osadzonych w paradygmatach nowoczesności i ponowoczesności, a także tych, które podejmują zagadnienia uwarunkowań edukacji medialnej na poziomie przedszkolnym.

Zastosowana narracja sprawia, że poszczególne rozdziały zachowały spójną strukturę, aczkolwiek powroty do wątków wcześniejszych, szczególnie w rozdziale: Społeczeństwo medialne momentami zaburza płynność wyводу. Naprzemiennie stosowane są wyjaśnienia dotyczące społeczeństwa informacyjnego, społeczeństwa sieciowego i społeczeństwa medialnego, a także powroty do wątków wcześniej omawianych. Czy nie jest tak, że kategoria „społeczeństwo medialne” zawiera w sobie pozostałe kategorie opisujące społeczeństwo oparte na rzeczywistości zanurzonej w technologii, informacji i wiedzy? Może warto byłoby to rozwinąć, gdyż sama sygnalizacja faktu na s. 99 mnie nie przekonała. Pozostawiam pytanie do namysłu Doktorantki. Być może posłuży ono jako inspiracja do uporządkowania wyводу i/lub próby dokonania konceptualizacji pojęcia „społeczeństwo medialne” przy przygotowywaniu fragmentów lub całości pracy do druku.

Kolejne pytanie dotyczy wielokrotnie przywoływanych w pracy dwóch pojęć: „społeczeństwo sieci” i „społeczeństwo sieciowe”. Czy pojęcia te zamiennie stosowane w pracy nie budzą u Doktorantki do zastanowienia?

Niezależnie od moich uwag i zgłoszonych pytań, doktorantka przywołane w tej części obszernie źródła sytuuje w interpretacjach podjętych wątków teoriopoznawczych.

Część metodologiczna

Poddany analizie materiał źródłowy pozwolił zarysować interesującą od strony poznawczej i przydatną pod względem naukowym procedurę badań nad rozpoznaniem rzeczywistości medialnej dzieci przedszkolnych. Interpretując cel badań jako efekt, do którego przybliżyła się Autorka dysertacji były „kompetencje medialne dzieci w wieku przedszkolnym” omawiane w pracy w kontekście społeczeństwa informacyjnego. Projekt badawczy osadzony został w nurcie paradygmatu konstruktywistycznego zorientowanego na podejście kulturowo-społeczne.

Główny problem badawczy podjęty w rozprawie mieści się w strategii ilościowo-jakościowej i odnosi się do pytania o rzeczywistość medialną dzieci w wieku przedszkolnym, uszczegółowioną w trzech wymiarach: 1) rzeczywistość medialną dzieci w wieku przedszkolnym w zakresie stosowanych narzędzi medialnych (w opinii dzieci, nauczycieli, rodziców); 2) rzeczywistość medialną dzieci w wieku przedszkolnym w zakresie kompetencji medialnych (w opinii dzieci, nauczycieli, rodziców); 3) rzeczywistość medialną dzieci w wieku przedszkolnym w zakresie uczenia się za pośrednictwem mediów (w opinii dzieci, nauczycieli, rodziców). Na potrzeby dokonania interpretacji prowadzonych badań postawione zostały dwa pytania rozstrzygnięcia. Pierwsze dotyczy związku pomiędzy opinią dzieci a spostrzeżeniami rodziców w zakresie stosowania narzędzi medialnych. Drugie czynników (cechy socjogeograficzne nauczycieli) różnicujących opinię nauczycieli na temat uczenia się za pośrednictwem mediów dzieci w wieku przedszkolnym. Podjęte próby odpowiedzi na pytania badawcze prawidłowo wpisane zostały w formułę problemów szczegółowych, a ich uzasadnienie zgodnie jest z wagą pedagogicznego znaczenia. Propozycja roboczych hipotez ujmuje problematykę badań całościowo, przy jednoczesnym wyznaczeniu kierunku podjętych w następstwie kolejnych przedsięwzięć badawczych: dobór metod, techniki i narzędzi do realizacji badań. Faza konceptualizacji badań własnych zatem nie budzi większych zastrzeżeń.

Ta część pracy jest przygotowana najstaranniej pod względem logiki wywodu, a także stylistyki opisanych zagadnień. Czytając kolejne wersy czułam ducha promotorski pracy prof. Euniki Baron-Polańczyk. Z redukcji problemów szczegółowych wyłania się uszczegółowiony obraz poszukiwanych zagadnień badawczych, co zdecydowanie ułatwia zrozumienie zamysłu badawczego. Wartościowym zabiegiem w pracy jest graficzny obraz układu zmiennych, który jest jednocześnie drogowskazem do poruszania się między wyłonionymi zmiennymi szczegółowymi, kategoriami i wskaźnikami.

Zaproponowana metoda sondażu diagnostycznego, dobór technik badawczych (analiza dokumentów, i kwestionariuszowy układ narzędzi badawczych pozwoliły zebrać obszerny i wartościowy materiał empiryczny. Szczególnie przydatne okazały się metody statystyczne, które posłużyły Doktorantce nie tylko do opracowania wyników badań, ale także umożliwiły ilościowe ujęcie przyjętego porządku mającego odzwierciedlenie w tabelach i na rysunkach. Analiza zgromadzonego materiału badawczego przy użyciu niestandardowych technik: notatki, rejestracja dźwięków, a także technik standaryzowanych: arkusz wywiadu, ankiety i arkusze dokumentów wymagała wyjścia poza podejście ilościowe. Strategia jakościowa została sprowadzona do interpretacji ilościowych danych, które wykazując pewną regularność mogły zostać zrozumiałe.

Polemika i pytanie. Mam wątpliwość do sformułowanego w dysertacji celu teoretycznego. Przyjęta za J. Gniteckim definicja celu badań jako „rodzaj zamierzonego efektu, do którego ma doprowadzić działalność badawcza”¹, została zinterpretowana zbyt dosłownie. W moim rozumieniu i interpretacji teorii J. Gniteckiego, celem teoretycznym w pracy była konceptualizacja modelu dziecka zanurzonego w rzeczywistości medialnej (strony: 104-123), a nie, jak to wyjaśnia Autorka opracowanie literatury przedmiotu oraz konstrukt poznawczego i teoretycznego modelu badań. W myśl Gniteckiego działalnością badawczą była analiza literatury, a efektem wspomniany model.

Część empiryczna

Rozdział szósty to sprawozdawcza część z przeprowadzonych wyników badań. Został on podzielony na sześć podrozdziałów. Każdy z nich odpowiada na szczegółowe pytania problemowe, przy czym każdy jest elementem układanki wskazującej tendencje mające znaczenie w budowaniu świata medialnego przedszkolaków.

---

¹ J. Gnitecki, *Zarys metodologii badań w pedagogice empirycznej*, Zielona Góra 1993, s. 127

Poczynione w tej części recenzji przeze mnie spostrzeżenia wskazują przede wszystkim na walory rozprawy:

- po pierwsze stanowi ona wartościowo poznawczo wkład do teorii pedagogiki medialnej i przedszkolnej, gdyż wskazuje na rozdźwięk pomiędzy rozwijającym się społeczeństwem informacyjnym w przededniu społeczeństwa zanurzonego w sztucznej inteligencji, a przygotowaniem dziecka przedszkolnego do radzenia sobie w rzeczywistości medialnej;
- po drugie odślania ona konieczność zmian edukacji dziecka przedszkolnego w kierunku wsparcia metodycznego nauczycieli i rodziców w zakresie wychowania medialnego ze strony specjalistów, placówek doskonalenia nauczycieli, a także rządowych zmian legislacyjnych.

Podtrzymuję wyrażoną opinię o rzeczowym uargumentowaniu podjęcia badań, a przede wszystkim chcę podkreślić przewagę dyskusji nad wynikami, nad prostymi ich opisami. W tej części pracy z dużą starannością wyeksponowane zostały pozyskane z wywiadów dane empiryczne w tabelach i na rysunkach. Z dużą starannością opisane i omówione. Jednak na pochwałę zasługuje ich ocena i interpretacja. Zabieg odpowiedzi na pytanie o rzeczywistość medialną dzieci przedszkolnych w zakresie stosowanych narzędzi medialnych zweryfikowany poprzez rozpoznanie dostępności do nowych technologii, a tym samym do programów czy aplikacji używanych przez przedszkolaki przyniósł oczekiwany efekt. Dostęp dzieci do infrastruktury teleinformatycznej, oprogramowania i Internetu jest w trakcie dynamicznej zmiany, warunkowanej szybko zmieniających się ofert producentów narzędzi medialnych. Codzienne korzystanie z narzędzi przez dzieci powoduje, iż są one traktowane jako jeden z wielu elementów wykorzystywanych w edukacji, pełniąc funkcję poznawczo-kształcącą oraz emocjonalno-motywowującą. Fakt, że nauczyciele stosują narzędzia bardziej świadomie niż rodzice może niepokoić, gdyż pokazuje, że rzeczywistość medialna w środowisku rodzinnym może być większym źródłem zagrożeń niż rzeczywistość medialna przedszkola.

Uwagi edytorskie. Warto zwrócić uwagę na konieczność starannej stylistyki tekstu przed jej częściowym lub całościowym oddaniem do druku. Pragnę zwrócić uwagę na błędy w opisach wizualnych prezentacji danych empirycznych. Są nimi między innymi takie stwierdzenia jak: „Jak widać na przedstawionym wykresie”, s. 195. Zarówno widać jak i wykres nie są dobrymi opisami. Kolejnym zwrotem jest „dogłębna analiza” czy były analizy płytkie? „Przedstawione wypowiedzi dzieci” s. 196 – raczej przywołane. „Z badań wynika”. Z samych badań niewiele wynika, jeżeli nie poddamy je analizom i interpretacjom. Kolejne

zdanie: „Odpowiedzi dzieci przedstawia wykres 20” nie jest możliwe i stanowi duże uproszczenie. Mogę zrozumieć, że Doktorantka poszukiwała synonimów do opisów prezentowanych wyników badań, ale w tym przypadku nie było to konieczne.

Podsumowanie i wnioski

Praca doktorska **mgr Barbary Walas**, pt. *Rzeczywistość medialna dzieci przedszkolnych*, opracowana pod opieką naukową **dr hab. Euniki Baron-Polańczyk, prof. UZ** oraz promotor pomocniczą **dr Ewą Nowicką** w Instytucie Pedagogiki Uniwersytetu Zielonogórskiego jest przykładem oryginalnego rozpoznania i opisanie kompetencji medialnych dzieci w wieku przedszkolnym, w kontekście rozpoznania warunków domowej i przedszkolnej rzeczywistości medialnej małych dzieci, na drodze komplementarności badań naukowych w połączeniu ilościowego i jakościowego podejścia badawczego.

Zamysł badawczy jest przejrzysty, osadzony w konstruktywistycznej ramie analiz. Konceptualizacja teoretycznego modelu rzeczywistości medialnej dziecka przedszkolnego oraz starannie przeprowadzone badania, a także wartościowe rezultaty z przeprowadzonych analiz dały solidną podstawę do pozytywnej oceny rozprawy.

Na zakończenie stwierdzam, że narracje prowadzone przez mgr Barbarę Walas są dobrze, tzn. rzeczowo argumentowane, a także poprawne pod względem merytorycznym, co dowodzi o ogólnej wiedzy teoretycznej doktorantki w dyscyplinie pedagogika oraz umiejętności samodzielnego prowadzenia pracy naukowej, a zatem **spełnia wymagania** określone w art. 13 ust. 1 ustawy z dnia 14 marca 2003 roku o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz stopniach i tytule w zakresie sztuki (Dz. U. z 2017 r., poz. 1789) oraz w związku z art. 179 ust. 2 ustawy z dnia 3 lipca 2018 roku przepisy wprowadzając ustawę Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce (Dz. U. z 30 sierpnia 2018 r., poz. 1669) w związku z tym wnoszę o dopuszczenie mgr Barbarę Walas do dalszych etapów przewodu doktorskiego i do publicznej obrony pracy doktorskiej.

Szczecin, dn. 30 października 2022 r.

Elżbieta Perzycka-Borowska

